

Д. М. Сковронський

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 кандидат юридичних наук, асистент
 кафедри теорії та філософії права

СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

© Сковронський Д. М., 2016

Сучасний тип ринкового господарювання вимагає сучасних ідей побудови соціальної держави. Саме тому міжнародне співтовариство визначило пріоритетні напрямки, які полягають у політичному та правовому упорядкуванні життя суспільства на засадах гуманізму, виконанні державою комплексу соціально-захисних функцій, створенні умов для розвитку громадянського суспільства. Після Другої світової війни в країнах з ринковою економікою склалися різні моделі соціальних держав і, відповідно, різні механізми реалізації соціальної політики. Зокрема, виділяють ліберальну, корпоративну та суспільну (солідарну) моделі. Вони відрізняються одна від одної роллю та ступенем участі в реалізації соціальної політики, насамперед трьох її основних суб'єктів – держави, корпорації осіб, та інших інститутів громадянського суспільства. В основі кожної з моделей соціальної держави свій основоположний принцип, що впливає зі співвідношення відсотків участі в реалізації соціальної політики її основних суб'єктів.

Ключові слова: соціальна держава, соціально-захисні функції, соціальна політика, модель соціальної держави.

Д. М. Сковронський

СОВРЕМЕННЫЕ МОДЕЛИ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА

Современный тип рыночного хозяйствования требует современных идей построения социального государства. Именно поэтому международное сообщество определило приоритетные направления, которые заключаются в политической и правовой составляющей жизни общества на принципах гуманизма, выполнении государством комплекса социально-защитных функций, создании условий для развития гражданского общества. После Второй мировой войны в странах с рыночной экономикой сложились разные модели социальных государств и, соответственно, разные механизмы реализации социальной политики. В частности, выделяют либеральную, корпоративную и общественную (солидарную) модели. Они отличаются друг от друга ролью и степенью участия в реализации социальной политики, прежде всего трех ее основных субъектов – государства, корпорации лиц и других институтов гражданского общества. В основе каждой из моделей социального государства имеется свой основополагающий принцип, вытекающий из соотношения процентов участия в реализации социальной политики ее основных субъектов.

Ключевые слова: социальное государство, социально-защитные функции, социальная политика, модель социального государства.

D. M. Skovronsky

CURRENT STATE OF SOCIAL MODEL

The current type of market economy requires modern ideas of building a welfare state. That is why the international community has identified priority areas, which are the political and legal ordering of society on the principles of humanism, of a government complex social

and protective functions, creating conditions for the development of civil society. After the World War II in emerging economies have developed different models of welfare states and therefore different mechanisms of realization of social policy. In particular, isolated liberal, corporate and public (PAYG) model. They differ role and degree of participation in the implementation of social policy, especially its three main actors – government, corporate entities, and other institutions of civil society. At the heart of each model social state a fundamental principle, derived from the ratio of interest participation in the social policies of its main actors. Continuous development of state and society give rise to new forms of simultaneous transformation or demise is already available. For example, some researchers call the future model of the welfare state "state of social democracy". It has become the organization of political power of owners in which really ensured maximum realization and protection of the rights and fundamental freedoms, the rights of the nation and the people, the exercise of power on universal principles of freedom, justice and solidarity.

Key words: welfare state, social and protective functions, social policy, welfare state model.

Постановка проблеми. Моделі соціальної держави є ідеальними і в чистому вигляді навряд чи десь існують. У кожній конкретній державі присутні елементи і ліберальної, і корпоративної та солідарної моделі, але все-таки домінує якась одна з них, за якою й можна віднести ту чи іншу країну до конкретного типу соціальної держави. Розглядаючи наявні моделі соціальної держави, не можемо залишити поза увагою моделі соціальної політики, найвідомішими серед яких, як стверджує Белл Д. у праці “Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования”, є: ліберально-демократична, консервативна та соціал-демократична. Вони сформувалися у другій половині ХХ ст. в європейських країнах, США та Канаді, одночасно з формуванням системи суспільних відносин, яку заведено називати “державою загального добробуту”. В основі цих моделей лежать певні ідеологічні, правові, економічні принципи.

Аналіз дослідження проблеми. Проблему соціальної держави в контексті сучасних моделей її побудови, з позиції нової парадигми влади: знання, багатства й сили, виникнення ідеології інформаційного суспільства, розуміння соціального захисту як ознаки цивілізованості, соціальної політики в контексті європейської стратегії України, європейської соціал-демократії як трансформації, перспектив європейської моделі соціальної держави досліджували Несбіт Дж., Тапскотт Д., Тоффлер Е., Алексеева І., Мінк А., Гінсбург Н., Хелд Д., Фурніс Х., Біляцький С., Скуратівський В., Мілецький В., Сіленко А., Бреслауер Дж., Масленніков А., Мислівченко А. та ін.

Мета і завдання дослідження. Досить поширеною є думка, що останні десятиліття були не найкращими для соціальної держави, оскільки останні двадцять років, особливо в 90-ті роки, посилювався тиск на соціальну політику держави в кількох напрямках: ідеологічному, політичному, соціальному та економічному. Тому необхідно з’ясувати, які процеси сприяють цьому і які країни виявилися найбільш захищеними.

Виклад основного матеріалу. *Ліберальна модель* соціальної держави характеризується тим, що в її основі – принцип індивідуалізму, який передбачає особисту відповідальність кожного за свою долю, долю своєї родини. У цьому випадку роль державних структур щодо реалізації соціальної політики мінімізована. Її основними суб’єктами і виступають особа та різні недержавні організації – соціально-страхові фонди й асоціації. Фінансовим підґрунтям реалізації соціальних програм за такої моделі є приватні заощадження, приватне страхування, а не кошти державного бюджету. Держава відповідальна лише за гарантування мінімальних доходів усіх громадян, за добробут найменш забезпечених верств населення. Проте, з іншого боку, держава стимулює ство-

рення та розвиток у суспільстві різних форм недержавного соціального страхування та соціальної підтримки, а також різних способів отримання і підвищення громадянами своїх доходів. Отже, за такої моделі держава бере участь у реалізації соціальної політики більш опосередковано – не через фінансування соціальних програм зі свого бюджету, а через організаційно-правову інституціалізацію недержавних фінансових потоків на соціальні потреби і водночас через розвиток усієї ринкової інфраструктури отримання доходів у суспільстві.

В основі *корпоративної моделі* соціальної держави лежить принцип корпоративності, що передбачає максимум відповідальності корпорації за долю своїх працівників. Під час побудови системи довічного найму підприємство стимулює працівників до внесення максимального трудового внеску, за що державою передбачено різні види соціальних гарантій (пенсійне забезпечення, часткова оплата освіти, медичних, рекреаційних послуг тощо). У цьому випадку і держава, і недержавні організації, і особа також деякою мірою відповідальні за рівень соціального добробуту в суспільстві, але найбільшу роль відіграють підприємства, що мають власну розгалужену соціальну інфраструктуру, власні соціально-страхові фонди. Фінансовим підґрунтям такої моделі є насамперед страхові внески корпорацій. За такої моделі велику роль у здійсненні соціальної політики відіграють організації-роботодавці, для яких соціальна політика, своєю чергою, виступає вагомим елементом системи управління трудовими ресурсами.

Суспільна (солідарна) модель соціальної держави сповідує принцип солідарності. Цей принцип означає відповідальність усього суспільства за долю своїх членів. Це перерозподільна модель соціальної політики, при якій багатий платить за бідного, здоровий – за хворого, молодий – за похилого. Такий перерозподіл здійснює держава. Саме вона бере на себе відповідальність за соціальний добробут своїх громадян. Фінансовими механізмами перерозподілу виступає державний бюджет і державні соціально-страхові фонди, кошти яких ідуть на забезпечення широкого спектра державних соціальних гарантій, які виступають для населення переважно в безкоштовній формі. В умовах ринкової економіки наявність розвиненої державної системи соціального забезпечення та соціального обслуговування не заперечує можливості існування недержавних (приватних і корпоративних) інститутів соціальної політики, однак найбільшу роль у її забезпеченні все-таки відіграє держава.

Солідарний принцип здійснення соціальної політики передбачає солідарність у кількох варіантах: солідарність між різними поколіннями, між різними групами і прошарками суспільства, між державою і громадянським суспільством, що здійснюється завдяки системі перерозподілу фінансових коштів; солідарність між трьома основними суб'єктами соціальної політики – державою, корпорацією, особою, кожен з яких у своїй визначеній пропорції бере участь у її реалізації через систему бюджетних відрахувань, страхових внесків працівників, роботодавців.

Серед сучасних європейських держав можна виокремити щонайменше два типи країн із принципово різним співвідношенням відсотків участі держави, працівника і роботодавця у фінансуванні соціальних програм:

1. Країни соціально зорієнтованої ринкової економіки (Німеччина, Франція), де бюджетні відрахування і страхові внески працівника й роботодавця на соціальні заходи приблизно однакові; основними каналами перерозподілу виступають державні та приватні (але такі, що контролюються державою) соціально-страхові фонди;

2. Країни так званого ринкового соціалізму (Швеція, Данія), де значний відсоток соціальних витрат несе держава, а основним каналом перерозподілу виступає бюджет.

Отже, можемо констатувати, що навіть при солідарній моделі соціальної держави безпосередня фінансова роль самої держави у здійсненні соціальних програм та заходів може бути різною. Однак у будь-якому випадку при солідарній моделі основну відповідальність за соціальний добробут своїх громадян несе держава, а не корпорація чи сама людина, тому що саме держава

організовує й реалізує в суспільстві систему перерозподілу (чи бюджет, чи соціально-страхові фонди) і здійснює принцип соціальної солідарності.

У цьому контексті можна також зазначити, що ступінь соціальності держави не завжди залежить від безпосередніх розмірів фінансової участі держави в реалізації соціальної політики. Тут найістотнішими чинниками виступають першочерговість соціальних цінностей в офіційній ідеології держави, присутність сильних демократичних політичних інститутів, наявність адміністративних умов і правового простору для вільного функціонування різних суб'єктів господарювання та їхня економічна ефективність. Тому соціальна держава – це насамперед сильна держава, заснована на ефективній ринковій економіці.

Ліберально-демократична модель. Ідеологія індивідуалізму утворює ціннісне ядро ліберальної демократії, а саме на неї спирається держава, формуючи завдання і напрацьовуючи механізми соціальної політики [1, с. 4–12]. В ідеалі – держава стимулює індивідуальну активність громадян та активізує їх до праці, підприємництва. Правова база цієї концепції сфокусована на громадянських правах (наприклад, рівність громадян незалежно від расових, статевих, етнічних та інших ознак), а захист соціальних прав переважно перекладається на громадські організації й безпосередньо особу. Тобто в такій державі пріоритет віддається громадянським та політичним правам, а соціальним відводиться друге місце.

Консервативна модель. В її основу покладено ідею запровадження соціальної диференціації в суспільстві. За цією моделлю майнова нерівність є нормальним явищем. Зокрема, у літературі зазначено, що головне завдання держави полягає в тому, щоб через гнучку податкову політику здійснювати перерозподіл доходів, надавати компенсацію тим прошаркам, які її потребують. Згідно із цією концепцією, громадянським і соціальним правам віддається пріоритет над політичними [2, с. 549].

Соціал-демократична модель спрямована на запобігання різкій диференціації рівнів доходів. Соціальні гарантії передбачені і державою, і не державними структурами. Соціальна політика держави спрямована на забезпечення всіх громадян місцем роботи. Формальна відсутність безробіття утворює стабільну податкову систему. Рівень оподаткування досконаліший, ніж у ліберальній моделі. Це дає змогу державі здійснювати перерозподіл централізованого фонду коштів, забезпечуючи громадян соціальною допомогою. Напрямки соціальної політики безпосередньо впливають із соціальних прав населення.

Існують також інші класифікації, які, наголошуючи на інших критеріях, загалом вибудовують ту саму вісь: США – Великобританія, Німеччина – скандинавські країни. Вони відображають рух західних держав від власне ліберальних цінностей до соціального, гуманізованого лібералізму (захищеність завдяки соціальному страхуванню) і далі – до забезпечення рівних соціальних можливостей та добробуту для всіх.

Другим типом виступає держава соціальної захищеності, яка дійсно досягає мети забезпечення прожиткового мінімуму для кожного члена суспільства, ліквідації бідності та знедоленості шляхом соціального страхування. Це гуманізований тип ліберальної держави. Оскільки інструментом гуманізації є широкі соціальні програми, то таку державу можна також називати соціальною державою.

Третім типом є держава загального добробуту, яка проводить соціальну політику, спрямовану на створення рівних життєвих умов для всіх членів суспільства – через регулювання доходів, залучення непривілейованих класів (передусім робітників) до контролю над елітою і до ухвалення державних рішень. Це роблять насамперед скандинавські країни, які вийшли за межі соціальної політики ліберальної держави [3].

Відмінності в ідеологічних і правових орієнтирах держав різного типу втілюються насамперед у фінансових витратах на соціальні цілі. Так, соціальні видатки держав ліберального типу становлять найменший відсоток ВВП порівняно з державами, які вибрали інший шлях.

У науковій літературі виділяється чотири моделі соціальної політики, але лише європейської: континентальна модель, яка ґрунтується на схемах страхування, що співвідносяться із зайнятістю; південноєвропейська модель, заснована на пріоритетній ролі сім'ї; система британського ринкового типу; скандинавська, що ґрунтується на принципі загального охоплення. Відмінність між цими моделями в тому, хто несе остаточну відповідальність за соціальний захист особи – сім'я, держава або ринок.

Можна виділити й історичні типи соціальної держави, узявши за початкову точку відліку 1850 р., коли сам термін “соціальна держава” вперше вжив Л. фон Штайн.

На думку Н. Ферніса та Т. Тілтона, існують три основні моделі суспільства загального добробуту. Перша – “позитивна держава соціального захисту”, друга – “держава соціального захисту”, третя – “соціальна держава загального добробуту” [4, с. 1–21]. У німецькій політичній соціології, на відміну від наведеної класифікації, виділяють ліберальну, консервативну і соціал-демократичну соціальну державу, які відрізняються одна від одної низкою індикаторів та ознак [5, с. 130–145]. Порівняльний аналіз наведених класифікацій дає змогу побачити подібність позитивної держави соціального захисту і ліберальної соціальної держави, держави соціального захисту і консервативної, соціальної держави загального добробуту і соціал-демократичної соціальної держави. Ось чому до першої категорії країн в обох теоріях відносять США та Великобританію, до другої – ФРН, Францію, Італію, до третьої – Швецію, Норвегію, Данію та ін.

З огляду на відмінності культурного і політичного статусу різних держав, своєрідність менталітету, історичні особливості та інші чинники в різних державах по-різному вирішували питання про співвідношення цінностей соціальної справедливості і свободи. У державах із традиціями лібералізму склалася ліберальна модель держави добробуту; у державах із глибокими традиціями соціал-демократії – соціал-демократична модель; в умовах консенсусу цінностей свободи та соціальної справедливості виникла консервативна модель. При цьому в ліберальній соціальній державі перевагу в політиці віддають забезпеченню рівності соціальних шансів, у консервативній – досягненню балансу соціальних шансів (можливостей) та умов, а в соціал-демократичній – соціальній рівності громадян. Відмінності між ними не змінюють природи соціальної державності загалом. Вона при всіх відмінностях національних моделей незмінно гарантує громадянам гідний рівень життя, надійний соціальний захист і соціальне забезпечення, мінімізацію соціальних ризиків, умови для самореалізації творчого потенціалу тощо [6, с. 12].

У соціалістичних країнах, де марксистсько-ленінське вчення створювало основу для офіційної самоідентифікації, на відміну від західних країн, кожний охочий міг знайти робоче місце: право на працю гарантувалося конституцією. У країнах соцтабору була добре налагоджена система соціальної допомоги. Пенсії, наприклад, починали виплачувати набагато раніше, ніж у західних країнах. Рівень освіти, з урахуванням коштів, що виділялися, був набагато вищий, ніж в інших країнах [7]. Усе це, на думку деяких дослідників, сприяло зміцненню політичної стабільності радянської системи. Уперше такий погляд висловив Дж. Бреслауер у теорії авторитаризму загального добробуту [8].

Зміна очікувань від соціальної держави полягає в тому, що на протигагу патерналістським функціям держави на перший план тут висувається нове завдання – навчання, професійної підготовки, перепідготовки і орієнтації населення на участь у продуктивній праці, що, з одного боку, ідеально вписується в неоліберальні концепції “самодопомоги” і “підвищення конкурентоспроможності всього суспільства”, з іншого – виглядає досить людиноцентрично, оскільки відповідає завданням розвитку людського потенціалу. Так, егалітарні ідеали соціальної держави у Великій Британії 60-х років минулого століття виявляються більш застарілими і недосконалыми, ніж ідеали 40-х років ХХ ст. Англійський варіант класичної соціальної держави з його диференціацією професіональних пенсій, яка стимулює освіту і науково-технічний прогрес, із

досить вагомою роллю публічно-владних структур у здійсненні соціальних функцій і значною роллю структур громадянського суспільства розглядається як майже ідеальний варіант соціальної держави [8, с. 36].

Серед частини дослідників побутує думка, що останні десятиліття були не найкращими для соціальної держави. З другої половини ХХ ст. в Європі активно посилювалася соціальна спрямованість держави за допомогою розвитку соціального законодавства, що призвело до становлення “держави загального добробуту”. В останні двадцять років, особливо в 90-ті роки, має місце протилежна тенденція, коли посилювався тиск на соціальну політику держави в кількох напрямках: ідеологічному, політичному, соціальному та економічному. Цьому сприяли і процеси інтеграції та глобалізації, які зумовлюють фінансові обмеження державного бюджету задля досягнення бюджетної рівноваги за рахунок скорочення соціальних видатків. Найбільш захищеними від таких процесів виявилися країни Північної Європи, особливо Норвегія. Завдяки власним нафтовим ресурсам ця країна найменше залежить від глобалізації та політики ЄС, а отже, має змогу проводити самостійну незалежну політику в соціальній сфері.

Високі темпи розвитку країн Центральної та Східної Європи (що вирізняються і рівнем загальних економічних показників, і рівнем доходу на душу населення) зовсім не заперечують існування труднощів під час розв’язання соціальних проблем. У контексті відповідних соціальних труднощів окремі західні дослідники називають ці країни “передчасними державами загального добробуту” [9, с. 86–87]. І хоча вони найімовірніше є передчасними передусім з погляду їх спроможності, аніж з погляду завдань, потреб та очікувань населення, це ж стосується і пострадянських країн, з тим лише зауваженням, що вони порівняно з високорозвиненими країнами Заходу мають ще обмеженіші матеріальні ресурси для проведення активної соціальної політики. Вагому роль при цьому відіграє також якісна характеристика політичних режимів різних країн, що позначається на темпах і характері соціальних перетворень.

Наприкінці ХХ ст. у країнах Східної Європи основними напрямками нового соціально-економічного розвитку були: індустріалізація та інформатизація суспільства, запровадження заходів щодо збереження довкілля, демократизація, підвищення соціального добробуту населення, забезпечення доступної якісної освіти й охорони здоров’я, розширення сфери свободи людини тощо. Водночас на прикладі східноєвропейських країн була доведена неефективність сліпого копіювання моделей модернізації країн Заходу та необхідність пошуку нових рішень. Власне, шлях економічної лібералізації та політичної демократизації, який орієнтувався на запозичення моделей західних демократій, виявив низку негативних наслідків, серед яких: а) стихійне соціальне розшарування та поляризація суспільства за рівнем прибутків; б) стрімке зменшення відсотка середнього класу; в) наявність національної та конфесійної неоднорідності населення, що стало однією з причин конфліктів; г) розвиток негативних традицій політичної культури, спрямованих на “сильну владу” та патерналістську державу; д) зростання апатії та відчуженості громадянського суспільства [10, с. 48].

Аналогічна ситуація склалася в Україні, де в процесі реформ фактично була реалізована модель “державного корпоративізму ринкової орієнтації”, яка в нашій державі характеризується радикальним перерозподілом економічної влади між панівними кланами, члени яких наближені або безпосередньо пов’язані з управлінською елітою. За умов існування такої моделі соціальні цілі та орієнтири держави реалізуються лише з метою забезпечення мінімальних потреб населення. Проте така соціально-економічна модель в разі слабкості центральної влади приречена втратити стабільність через інфляцію та стагнацію [7, с. 37].

Враховуючи складність швидкої і повноцінної реалізації ознак соціальної держави в суспільстві, яке перебуває у стані розбудови демократичної, правової держави, ринкової економіки, позитивного значення набуває вже сам факт прагнення держави набути ознак соціальної. Тому

сьогодні в Україні, на нашу думку, більш коректно говорити про “соціально зорієнтовану державу”, особливо враховуючи наслідки світової економічної кризи, яка охопила увесь світ і хоча вдарила передусім по економічній сфері, але автоматично запустила механізм нищівної руйнації соціальної сфери. Водночас категорія “соціально зорієнтована держава” залишається досить умовною, оскільки не містить чітких критеріїв віднесення тієї чи іншої держави саме до соціальної, а також не розкриває її співвідношення з правовою, демократичною державою.

Проведений аналіз засвідчує, що різноманітність наукових підходів та значна кількість варіантів комбінації чинників, які визначають форми об’єктивації соціальної складової в тій чи іншій державі, зумовлюють розмаїття моделей соціальних держав, що майже унеможлиблює їх зведення лише до одного варіанта класифікації. Постійний розвиток суспільства і держави спричиняє виникнення нових форм з одночасною трансформацією чи відмиранням уже наявних. Так, деякі дослідники називають майбутню модель соціальної держави “державою соціальної демократії”, що має стати організацією політичної влади працівників-власників, за якої реально забезпечуватиметься максимальне здійснення та захист прав й основоположних свобод людини, прав нації і народу, здійснення влади на загальнолюдських засадах свободи, справедливості і солідарності [11, с. 26]. Звісно, у випадку запровадження такої моделі вона навряд чи знаменуватиме останній етап розвитку соціальної держави.

Насамкінець зазначимо, що вибір конкретної моделі реалізації соціальної держави завжди залежить від історичних, соціокультурних та економічних умов, а також визначається конкретним типом її суспільно-політичного устрою, її ідеологічними, духовними принципами, особливостями сучасного історичного етапу. Але в будь-якому разі соціальна держава в сучасних умовах передбачає наявність, з одного боку, сильної держави, здатної нести відповідальність за розвиток людських ресурсів, з іншого – наявність розвинених інститутів громадянського суспільства, здатних взяти державу під свій контроль.

Висновки. Отже, модель соціальної держави, сформульована міжнародним співтовариством для сучасного типу ринкового господарювання, полягає у політичному та правовому упорядкуванні життя суспільства на засадах гуманізму, виконанні державою комплексу соціально-захисних функцій, створенні умов для розвитку громадянського суспільства. Існують різні моделі соціальних держав і, відповідно, різні механізми реалізації соціальної політики: ліберальна, корпоративна та суспільна (солідарна) моделі. Вони відрізняються одна від одної роллю та ступенем участі в реалізації соціальної політики, насамперед, трьох її основних суб’єктів – держави, корпорації осіб, та інших інститутів громадянського суспільства. В основі кожної з моделей соціальної держави свій основоположний принцип, що впливає зі співвідношення відсотку участі в реалізації соціальної політики її основних суб’єктів. Проведений аналіз засвідчує, що різноманітність наукових підходів та значна кількість варіантів комбінації чинників, які визначають форми об’єктивації соціальної складової у тій чи іншій державі, зумовлюють розмаїття моделей соціальних держав, що майже унеможлиблює їх зведення лише до одного варіанта класифікації. Постійний розвиток суспільства і держави спричиняє виникнення нових форм з одночасною трансформацією чи відмиранням уже наявних.

1. *Нэсбитт Дж. Что нас ждет в 90-е годы: мегатенденции. Год 2000: десять новых направлений на 90-е годы : пер. с англ. / Джон Нэсбитт. – М. : Республика, 1992. – 415 с.*
2. *Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество. Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта / Дон Тапскотт ; пер. И. М. Дубинский, Ю. В. Родионов ; ред. пер. Е. Писарев. – Киев : INT Пресс ; М. : Рефл-бук, 1999. – 406 с.*
3. *Тоффлер Е. Новая парадигма власти: знания, богатство й сила / Елвин Тоффлер ; пер. з англ. Н. Бордукова. – Х. : Акта, 2003. – 688 с.*
4. *Furniss H. The Case for the Welfare*

State: From Social Security to Social Equality / Norman Furniss, Timothy Alan Tilton. – Bloomington, 1976. – 249 p. 5. Біляцький С. Соціальний захист як ознака цивілізованості / С. Біляцький // Віче. – 1998. – № 8. – С. 63–74.6. Милецкий В. П. Социальное государство: эволюция теории и практика (политико-социологический анализ): автореф. дис. ... д-ра полит. наук: спец. 22.00.05 “Политическая социология” / В. П. Милецкий. – СПб., 1998. – 32 с. 7. Сіленко А. Права людини в соціальній державі / А. Сіленко // Нова політика. – 2002. – № 1. – С. 24–27.8. Breslauer George W. *Five Images of the Soviet Future: A Critical Review and Synthesis* / George W. Breslauer. – Berkeley, 1978. – 78 p.9. Європейська соціал-демократія: Трансформація у прогресі / за ред. Рене Куперуса та Йоганеса Кендела. – К., 2001. – 505 с.10. Масленников А. А. Социальные аспекты глобализации и вызовы завтрашнего дня / А. А. Масленников // Соц. государство: концепция и сущность. – М.: Огни, 2004. – С. 60–64.11. Мысливченко А. Г. Перспективы европейской модели социального государства / А. Г. Мысливченко // Вопросы философии. – 2004. – № 6. – С. 3–7

REFERENCES

1. Njesbitt Dzh. *Chto nas zhdet v 90-e gody: megatendencii. God 2000: desjat' novyh napravlenij na 90-e gody* : per. s ang. [What awaits us in the 90s: megatrends. Year 2000: ten new directions in the 90s]. Moscow, “Respublika” Publ., 1992, 415 p. 2. Tapskott D. *Jelektronno-cifrovoe obshhestvo. Pljusy i minusy jepohi setevogo intellekta* , per. I. M. Dubinskij, Ju. V. Rodionov ; red. per. E. Pisarev [Electronic digital society. Pros and cons of the era of network intelligence]. Kiev, “INT Press” Publ., Moscow, “Reflbuk” Publ., 1999, 406 p. 3. Toffler E. *Nova paradyhma vlady: znannya, bahat-stvo y syla* , per. z anhl. N. Bordukova. [The new paradigm of power: knowledge, wealth and power]. Kharkov, “Akta” Publ., 2003, 688 p. 4. Furniss H. *The Case for the Welfare State: From Social Security to Social Equality* , Bloomington, 1976, 249 p. 5. Bilyats'kyu S. *Sotsial'nyy zakhyst yak oznaka tsyvilizovanosti* . [Social protection as a sign of civilization]. Kiev: “Viche” Publ., 1998, Vol. 8, pp. 63–74.6. Mileckij V. P. *Social'noe gosudarstvo: jevoljucija teorii i praktika (politiko-sociologicheskij analiz)* : avtoref. dis. d-ra polit. nauk : spec. 22.00.05 “Politicheskaja sociologija” [The welfare state: the evolution of theory and practice (of political-sociological analysis)]. S. Peterburg, 1998, 32 p. 7. Silenko A. *Prava lyudyny v sotsial'nyy derzhavi* , [Human rights in the social state]. “Nova polityka” Publ., 2002, Vol. 1. Pp. 24–27. 8. Breslauer George W. *Five Images of the Soviet Future: A Critical Review and Synthesis* , Berkeley, 1978, 78 p. 9. *Yevropeys'ka sotsial-demokratiya : Transformatsiya u prohresi*, za red. Rene Kuperusa ta Yohanesa Kendela, [European Social Democracy Transformation in progress]. Kiev, 2001, 505 p. 10. Maslennikov A. A. *Social'nye aspekty globalizacii i vyzovy zavtrashnego dnja*, [The social aspects of globalization and the challenges of tomorrow]. Soc. gosudarstvo: koncepcija i sushhnost', Moscow, “Ogni” Publ., 2004, Pp. 60–64.11. Myslivchenko A. G. *Perspektivy evropejskoj modeli social'nogo gosudarstva*, [Prospects for the European model of the welfare state]. “Voprosy filosofii”, Kiev, 2004, Vol. 6, Pp. 3–7